

מיהו הצעיר היהודי-ישראלי?

השינוי בהרגלי הפנאי ו"חינוך יהודי"¹

ד"ר עזרא קופלוביץ

Research Success Technologies Ltd.

מאי 2005

* טיוטה למשוב ולהערות *

בהזמנת יחידת המחקר והפיתוח

המחלקה לחינוך יהודי ציוני, הסוכנות היהודית

חלק גדול מהמסמכים והכתבות המופיעים בהפניות של מסמך זה ניתנים להורדה למטרות חינוכיות בכתובת האינטרנט:
http://www.researchsuccess.com/public/young_israeli

שם משתמש: hello סיסמת כניסה: letmein

* כתובת זו הינה זמנית בלבד. המסמכים יועברו בעתיד לאתר האינטרנט של הסוכנות היהודית.

¹ ברצוני להודות לעמי בוגנים ולנטע כץ מיחידת המו"פ במחלקה לחינוך יהודי ציוני של הסוכנות היהודית על החירות (והאמון) הגדולה שניתנה לי לפתח חיבור זה. ברצוני להודות גם לארי אנגלברג על הסיוע שהושיט לי במהלך פרויקט זה.

ביוגרפיה

ד"ר עזרא קופלוביץ הוא סוציולוג המתמחה ביחסי ישראל והתפוצות, וכן בנושאים של זהות יהודית ובנושאי חינוך ודת בישראל ובארצות הברית. עזרא הוא המייסד והמנכ"ל של חברת הירושלמית Research Success Technologies (אתר האינטרנט: <http://www.researchsuccess.com>) אשר מתמחה במערכות אינטרנט למדידת הישגים של יעדים ארגוניים. עזרא משמש גם יועץ עבור יחידת המחקר והפיתוח של המחלקה לחינוך יהודי-ציוני בסוכנות היהודית וכן עבור עמותת פנים להתחדשות יהודית בישראל. בין השנים 2000-2003 כיהן ד"ר קופלוביץ כמנהל הפעילות המחקרית במחלקה לחינוך יהודי של הסוכנות היהודית לישראל ובשנת 2004 היה חבר במכון ללימודים מתקדמים באוניברסיטה העברית בירושלים.

תקציר

בשנים האחרונות החלו מוסדות ישראלים רבים לקדם תוכניות להעמקת הזהות היהודית בקרב צעירים ישראלים. המוטיבציה לכך דומה לזו שעומדת מאחורי השיח של החינוך היהודי בתפוצות. ההנחה היא שאין בכוחם של חיים במסגרת החברה הכללית להבטיח קשר משמעותי בין היהודים החיים בישראל, ובינם לבין העם היהודי כולו, ולכן נחוצה התערבות באמצעות גיבושן של תוכניות חינוכיות. מהי הבעיה בדיוק - נוסטלגיה של בני הדור הישן ל"ימים הטובים ההם", או שמא משהו אחר? מה הם היעדים של "חינוך יהודי-ישראלי", וכיצד הם מושפעים מהמציאות הנוכחית של החברה הישראלית? מסמך זה נוגע בסוגיות אלו באמצעות בחינה של פעילויות פנאי פופולריות בקרב צעירים יהודים בישראל (ספורט, תרמילאות, קניות וריקוד). דרך הראי של פעילויות הפנאי הללו אנו בוחנים את הדרכים שבהן תחושת השייכות היהודית מתגבשת במהלך חיי היום-יום בישראל כיום, ואת החוויות השונות של הדור הצעיר ושל הדור המבוגר.

תוכן העניינים

1.....	צמיחתו של 'חינוך יהודי ישראלי'.....
3.....	מה מדאיג את בני הדור המבוגר בישראל?
5.....	ההווה היהודית נרקמת מתוך שלא לשמה
7.....	חינוך יהודי, ישראלים בגילאי העשרים ופעילויות הפנאי שלהם
9.....	תרבות פנאי ושייכות יהודית.....
11.....	ספורט, לאומיות ושייכות יהודית.....
11.....	תרמילאות וישראליות.....
14.....	קניות- עיצוב החוויה בכיוון אוניברסלי או פרטיקולריסטי.....
15.....	מסיבות ריקודים- אוניברסליזם ומעמד חברתי.....
17.....	שייכות יהודית ואופיה המשתנה של החברה הישראלית.....
17.....	(1) שינוי מקומו של הפנאי בחיים היהודיים בישראל
19.....	(2) תהליך הפוליטיזציה של הממד היהודי של הפנאי
20.....	אז מהו "חינוך יהודי ישראלי"?
22.....	ביבליוגרפיה.....

צמיחתו של 'חינוך יהודי ישראלי'

על אף שקיימת במערכת החינוך בישראל היסטוריה ארוכה של ניסיונות להעשיר את תכנית הלימודים בתכנים "יהודיים" או "דתיים"², הרי שעד לאחרונה המושג "חינוך יהודי" לא היה שגור בלקסיקון הישראלי. מדוע צריכים בכלל יהודים תושבי ישראל לדאוג לחינוך יהודי עבור עצמם או עבור ילדיהם? הם הרי משתתפים בטקסים לציון יום השואה, יום הזיכרון לחיילי צה"ל ויום העצמאות; הם חיים על-פי לוח השנה היהודי (שכן החגים הדתיים מצוינים כחגים לאומיים), והם תופסים את התרומה למדינת ישראל, ובפרט את חובת השירות הצבאי, כאמצעי להגדרתם כיהודים (בניגוד לערבים). מבחינתם, לגור בישראל פירושו לחיות כיהודי, ועל כן אין כל צורך בחינוך יהודי.

סבורני ש"חינוך יהודי" הוא מושג שעודנו זר למרבית היהודים תושבי ישראל. עם זאת, כבר עתה אנו עדים לתהליך של שינוי. השיח שקיים כיום בקרב קשת רחבה של מוסדות: הסוכנות היהודית (המממנת את הדוח הזה), משרד החינוך, המרכזים הקהילתיים, צה"ל, תנועות הנוער

ומספר גדול והולך של ארגונים מן המגזר השלישי - הוא שיח שמזכיר את המחשבה שעומדת מאחורי המושג "חינוך יהודי", גם אם גופים אלה אינם משתמשים בפועל במונח הזה³. הנחת היסוד שעליה מושתת המושג "חינוך יהודי" היא, שחיים

COMBINED JEWISH PHILANTHROPIES

Jewish Education
Home > Jewish Education > Commission on Jewish Continuity and Education

CJP's Commission on Jewish Continuity & Education

A commitment to Jewish education has long been the hallmark of the Jewish people. Through CJP's support of adult, family and youth educational experiences, we are cultivating an environment that promotes Jewish learning as a cornerstone of our community.

CJP's Commission on Jewish Continuity & Education (COJC&E) was established in 1989 to foster this vision. The Commission has helped many Jewish institutions throughout the Greater Boston area to grow their educational programs and to create communities of learning.

The success of these efforts is a result of a unique collaboration across the community among Combined Jewish Philanthropies, the Bureau of Jewish Education, Hebrew College, the Union for Reform Judaism, the United Synagogue of Conservative Judaism, the Council of Orthodox Synagogues, and the Synagogue Council of Massachusetts.

Your support...

- Creates connections between people and to the Jewish tradition
- Engages teenagers with Jewish values and provides them with life-changing experiences
- Helps assure the continued vitality of Jewish life in Boston
- Builds a community of Jewish learners of all ages
- Empowers synagogues to be a central resource in family

דוגמה למחשבה העומדת מאחורי החינוך היהודי בקרב הקהילות היהודיות בתפוצות: "חינוך יהודי פירושו חיים והמשכיות"

במסגרת החברה אין בכוחם להבטיח חיבור משמעותי בין הפרטים בתוכה, ובינם ובין העם היהודי כולו. לכן, נחוצה התערבות באמצעות גיבושן של תוכניות חינוכיות. המונח "חינוך יהודי" הוא רחב יותר מאשר מושגים קרובים כגון "חינוך דתי" או "חינוך לערכים", מושגים אשר מניחים מראש את

² עם ניסיונות אלה אפשר למנות מספר יוזמות, החל ביוזמות של שרי החינוך הראשונים, בן-ציון דינור וזלמן ארן, וכלה ביוזמות חדשות יותר שבאות להקנות "חינוך לערכים" בקרב בתי הספר בישראל.

³ רשימה ארוכה של ארגונים הפועלים בתחום זה אפשר למצוא באתר של עמותת פנים להתחדשות יהודית בישראל <http://www.panim.org.il> וכן במאמר של Yoffe & Arad (רשום בביוגרפיה בעברית ובאנגלית). לספרות המתארת את שינוי גישתם של מוסדות ומחנכים בישראל כלפי התרבות היהודית עיינו אצל (Ezrachi(2001, בר-שלום (2003) ו-Kopelowitz(2003).

קיומה של זיקה יהודית, ומתמקדים רק בהיבטים מסוימים שלה. המושג חינוך יהודי מורה על זיקה מוחלטת בין הפרט ובין העם היהודי. אדם שחינוכו הדתי כשל, עשוי להפוך לחילוני. לעומת זאת, כשילון החינוך היהודי טומן בחובו סכנה של ממש ל"המשכיות היהודית" ולעם היהודי. המצב בישראל מוביל את כל הארגונים שהוזכרו לעיל לאמץ את תפיסת החינוך היהודי, אשר עד לפני מספר שנים רווחה רק בקרב הקהילות היהודיות בתפוצות.

מאמרים << לדף המלא

הגשר היהודי בסכנה

דן בן-דוד 04/05/2005

לקראת יום הולדתה ה-57, ישראל אינה יכולה להסתפק בהיותה מקלט לעם היהודי, או במעמדה המוביל בתחומי המדע, הטכנולוגיה והאמנות

לאט לאט הולך ונפרם החוט המקשר בין יהודי ישראל לבין הקהילות היהודיות בחו"ל. זה תהליך ששני הצדדים אחראים לו, וסופו יהיה רע אם לא תקום מנהיגות - כאן ושם - שתראה את התמונה הכוללת, תפנים את השלכותיה ותדע כיצד לנווט אותנו לחוף מבטחים.

מבחינת היהודים בחו"ל - הדור שעבר את השואה לא נזקק להבהרות בדבר מידת נחיצותו של בית שבו העם היהודי יוכל להתקיים, להגן על עצמו ולשגשג. הדור הבא, שעבר את מלחמות ששת הימים ויום הכיפורים, לא היה זקוק לתזכורות ביחס לסיכון הקיומי הממשי הרובץ לפתחו של הבית השלישי. שני הדורות יכלו להתגאות לא רק ביכולתה של ישראל לבנות כוח מגן מן הטובים בעולם, אלא בעיקר באופן שבו התפתחה כאן מאז קום המדינה חברה בעלת הישגים מדהימים בתחומים הלא ביטחוניים.

עם השנים הוסר הספק מעל עצם קיומה הפיסי של ישראל - התפתחות, שהעבירה את הדגשים בקשר שבין הציבור בה לבין הקהילות היהודיות בחו"ל אל המישור ה"נורמלי". ואולם תדמיתה של ישראל כבר אינה כפי שהייתה, ואין זה מקרי. סדר היום בה השתנה מקצה לקצה, ולא בכיוון החיובי, והתוצאות הן בהתאם - עם כל המשתמע מכך לזיקה בין דור ההמשך של היהודים בחו"ל לדור ההמשך בארץ.

להמשך המאמר ב"הארץ"

מאמר זה מעיתון 'הארץ' פורסם באתר האינטרנט של מפלגת יחד (מפלגה המייצגת בעיקר ציבור חילוני). כותב המאמר מתמקד בהתרופפות הקשרים בין היהודים החיים בישראל ובין יהודי התפוצות. הכותב מתריע על סכנה של אובדן הזהות היהודית בקרב הדורות הבאים בישראל, ומציין כי הנוער הישראלי יכול ללמוד דברים רבים מיהודי התפוצות. לעיון במאמר המלא אנא פנו לרשימת הביבליוגרפיה (בן-דוד).

ENGLISH Русский عربي

חיפוש

הצטרפות / התנדבות / תרומה

השינויים המתחוללים במחלקה לחינוך יהודי-ציוני של הסוכנות היהודית הם דוגמה לשיח שמתנהל ברוח החינוך היהודי. הסוכנות היהודית היא ארגון ציבורי גדול אשר אמון מטעם מדינת ישראל על המשימה של שימור וטיפוח הקשרים בין היהודים תושבי ישראל ובין יהודי התפוצות. עד שנת 2000 התמקדו כמעט כל התכניות החינוכיות שמומנו על ידי מחלקת החינוך של הסוכנות היהודית אך ורק בפעילות בקרב יהודי ה"גלות", ובמיוחד בייצוגה של מדינת ישראל בפני קהילות אלו. עד לאותה העת הוקדשה תשומת לב מעטה לאפשרות שהיהודים תושבי ישראל יכולים ללמוד מיהודי התפוצות כיצד לחזק את זיקתם לעם היהודי. בשנת 2001 הציגה סמנכ"לית המחלקה לחינוך יהודי-ציוני יוזמה אסטרטגית תחת הכותרת: "תכנית לעבודה עם החברה הישראלית וצעיריה: לחיזוק הקשר בין העם היהודי והחברה הישראלית, מנקודת מבט חינוכית (25/03/2001)"⁴. במסמך זה נטען כי:

⁴ חסייה ישראלי: "תוכנית לעבודה עם החברה הישראלית וצעיריה: לחיזוק הקשר בין העם היהודי והחברה הישראלית, מנקודת מבט חינוכית (25/03/2001)"

"הסוכנות היהודית יכולה וצריכה להעמיק בקרב הדור הצעיר במדינת ישראל את ממד ההשתייכות לעם היהודי כחלק בלתי נפרד מפיתוח הזהות היהודית. הטיפול בזהות היהודית דורש לעורר את רגשותיו העמוקים של הלומד בדרך של חוויה ממשית. על מנת שתתרחש הפנמה יש לדאוג לכך שהחוויה החינוכית תהיה תהליך המשכי המלווה בכלים לפיתוח הבנה. זוהי נקודת המוצא שלנו כמחנכים האמונים על העמקת הקשרים שבין מדינת ישראל ובין התפוצות" (עמוד 2).

המסקנה היא כי לפחות חלק מן הפוליטיקאים, קובעי המדיניות והמחנכים בישראל קוראים תגר על המשוואה המקובלת הגורסת כי "לחיות בישראל = לחיות כיהודי", ורואים ביצירת הזהות היהודית של היהודים תושבי ישראל אתגר חינוכי.

אגף לקשרי חינוך ישראל - תפוצות
 מדינת ישראל
 משרד החינוך

אני, יהודי מן התפוצות.
 הנני חי את החיים
 ואת הגדול של ירושלים.
 והייתי חפץ שאתם,
 יהודים מישראל, תוכלו להבין
 את אלה מהתפוצות.
 אנחנו אחראים אחד כלפי השני
 (אלי זינדל)

"...נולדתי אני באחת
 מצרי הגולה אבל בכל זאת
 תמיד דומה הייתי צלי
 כמי שנולד בירושלים."
 (שׂי צגנן)

עברית
 English
 Pycckuy
 Francais
 Español

האתר של אגף לקשרי חינוך ישראל-תפוצות של משרד החינוך הישראלי (שנוצר בסוף שנות ה-90). היחידה עד לאחרונה הייתה אחראית לחיזוק הקשר בין יהודי ישראל לתפוצות. ציטוט של אלי זינדל מאיץ ביהודים הישראלים להבין יותר את יהודי התפוצות.

חרף צמיחתו של שיח ברוח החינוך היהודי, מעט מאוד מחשבה שיטתית הוקדשה להגדרת המאפיינים של "חינוך יהודי ישראלי" ולמענה על שאלות כגון: מה הן הבעיות שאותן בא לפתור החינוך היהודי ישראלי? אילו תחומים יש לחזק בחוויה היהודית הישראלית, ובמידה שייקבעו יעדים בתחום זה, מהי תהיה הדרך הטובה ביותר להשיגם? מטרתו של מסמך זה היא לספק מסגרת לדין בסוגיות אלו.

מה מדאיג את בני הדור המבוגר בישראל?

התחושה הרווחת בקרב יהודים-ישראלים שנולדו לפני שנות ה-50 של המאה ה-20 או במהלך היא ש"המחויבות היהודית" בקרב הדור הצעיר הולכת ופוחתת. תחושה זו היא המניע לרוב המאמצים המוקדשים להענקת חינוך יהודי לבני הדור הצעיר בישראל. במובן זה, החינוך היהודי בישראל,

בדומה לחינוך היהודי בתפוצות, הגיע בתגובה למשבר. קיים חוסר ביטחון באשר ליכולתה של המסגרת המשפחתית וציבורית להבטיח מחויבות יהודית.

תחושת המשבר בקרב הדור המבוגר בישראל היא במובן מסוים מפתיעה. ביחס לחברות מערביות אחרות, האוכלוסייה היהודית בישראל נותרה אוכלוסייה אידיאולוגית מאוד ובעלת הזדהות יהודית חזקה בכל קבוצות הגילאים. הנתונים משנת 2000, שהוצגו בסקר של גוטמן ואבי-חי, שהוא הסקר הלאומי המקיף היחיד שנעשה בנושא זה, מצביעים על כך שיהודים תושבי ישראל מבטאים רמה גבוהה של הזדהות יהודית. 82 אחוזים מהציבור היהודי בישראל השיבו שאילו ניתנה בידם האפשרות להיוולד מחדש, הם היו נולדים שוב כיהודים. 95 אחוזים מהנשאלים חשו שהם חלק מהעם היהודי, ואילו 70 אחוזים מהם ציינו שהיהודים החיים בישראל ובמדינות אחרות חולקים גורל משותף (לוי, לווינסון וכץ, 2002). בעוד שהנתונים שפורסמו בסקר של גוטמן אינם כוללים השוואה בין קבוצות גיל, הרי שבמחקר אחר, שהתמקד ביהודים חילוניים תושבי ישראל בשנות העשרים לחייהם, לא נמצא הבדל משמעותי בין הנתונים של אוכלוסייה זו ובין נתוני האוכלוסייה הכללית (Kopelowitz & Rosenberg, 2004).

בשל המבנה הכללי של השאלות שהופיעו בסקר של גוטמן אודות הזהות היהודית, המחקר אינו שופך אור רב על מקור החשש שקיים בקרב האוכלוסייה הישראלית הבוגרת. עם זאת, התמונה מתבהרת קצת יותר כאשר בוחנים את האופן שבו אנשים חווים את יהדותם בחיי היום-יום. קיימים הבדלים בין-דוריים עצומים בין אופי תהליך החיברות של הישראלים כיום ובין צורת החיים שהייתה רווחת במהלך העשורים הראשונים שלאחר קום המדינה. אמנם, יהודים ישראלים שנולדו במהלך 30 השנים האחרונות עדיין מגדירים את עצמם כיהודים, אבל הצורה שבה הם חיים את חייהם כיהודים השתנתה לבלי הכר.

מאמר זה יתמקד באורח החיים של יהודים תושבי ישראל בגילאים 21-30, כפי שהוא משתקף מ"תרבות הפנאי" שלהם. יצוין, כי בהשתמשנו במונח זה אנו עושים שימוש בהגדרתו הצרה כ"זמן המוקדש לפעילויות שאינן עבודה". מה עושים, אם כן, הצעירים הישראלים בזמנם הפנוי? אנו נראה כי פעילויות הפנאי של הצעירים כיום הן שונות מהאופן שבו חיו הוריהם ובוודאי מהאופן שבו חיו הורי-הוריהם במהלך שנות העשרים לחייהם. אנו נראה גם כי על אף שתרבות הפנאי של הצעירים הישראלים אינה מעידה בהכרח על כך שהם פחות יהודים, פחות ישראלים או פחות ציונים מאשר הוריהם, הרי שהיא מעידה על כך שהצעירים חווים את המושגים האלה באופן שונה מאשר הוריהם. "החיים כיהודים" בישראל של היום אינם דומים לחיים בדורות הקודמים, ונראה כי כאן טמון המקור העיקרי לחרדה שמפגין הדור המבוגר של היהודים החיים בישראל.

מטרתנו היא כפולה: ראשית, להבין באילו אופנים פעילות הפנאי של הצעירים הישראלים מעגנת את תחושת השייכות שלהם לעם היהודי; ושנית, לסקור כמה מההשלכות של אימוץ מושגים הבאים מן התפוצות, כגון "חינוך יהודי", לתוך ההווה הישראלית.

ההוויה היהודית נרקמת מתוך שלא לשמה

כתבה עיתונאית שהתפרסמה לאחרונה (בן-שמחון, 2005). הכתבה מופיעה בביבליוגרפיה בעברית ובאנגלית)) מתארת קבוצה של 400 ישראלים בשנות העשרים והשלושים לחייהם, שהתכנסו יחד כדי לדון בכתביו של יצחק שדה (מייסד הפלמ"ח) ולשיר שירים עבריים משנותיה הראשונות של המדינה. בכתבה מסופר כי:

אחת המטרות שעפאים ושילוני, מארגני האירוע, הציבו לעצמם היא השבת תרבות המעגל, שהייתה אחד מסממני תקופת הפלמ"ח - סמל לתרבות דיבור אחרת, שיוויון ואכפתיות חברתית. "בתרבות המעגל, הפטנט הוא שאין מנהיגים, אין דרגות. הכול נפתח עם היין והמדורה", מסביר שילוני, "חוץ מזה, ישנו המכנה המשותף של להרגיש גאים במה שיש ובמה שיהיה, להיות אופטימיים. המדורה של הפלמ"ח עדיין דולקת, עדיין יושבים סביבה אנשים".

"זו מסורת, חביבי", אומר עפאים, "המדורה היא נרות השבת שלי והשירים הם הסידור" ... סביב המדורה מתקבצים החברים כשלצדם להקת נגנים, מזנון עשיר בבשר ומאות בקבוקי יין. כמעט משתה, לפחות בקבוק לכל חבר.

"כל ערב נפתח בהרמת כוס לזיכרו של הזקן ואמירת מספר מילים בשבח", מספר אלדד שילוני. אחרי כל כמה שירים מרימים כוס לחיי משהו, אחד משיאי הערב הוא שירת המנון הפלמ"ח. כשמגיעים להמנון הפלמ"ח יש אקסטזה אדירה. קשה לתאר עד כמה הרגע הזה חזק, אנשים קמים וטופחים אחד לשני על השכם", אומר שילוני ומחייך.

העובדה שעיתון הנמנה עם הזרם המרכזי הישראלי סבר שכתבה זו היא בעלת ערך חדשותי עשויה אולי להעיד עד כמה "מועדון הזמר הנווד על שם יצחק שדה" הוא תופעה חריגה בנוף הישראלי. בקרב הקהילות היהודיות בתפוצות, לעומת זאת, אגודות ומועדונים וולונטריים כדוגמת המועדון על שם יצחק שדה הם תופעה נפוצה למדי. בין אם מדובר בקבוצות של יהודים חילוניים,

בקבוצות של יהודים דתיים או בקבוצות מעורבות, יהודים נפגשים יחד פשוט כדי להתרועע בחברתם של יהודים אחרים, כדי למצוא נישה שבה הם יכולים להביע את עצמם באופן "יהודי", וכמובן כדי ליהנות מכל היתרונות הרגשיים, המקצועיים והרוחניים שגלומים ביצירת רשתות חברתיות עם אנשים אחרים. אחת הדוגמאות לתופעה זו היא איגוד האופנוענים היהודים (ראו תמונה וכתרת בהמשך), אולם ישנן אינספור דוגמאות נוספות, החל מאיגודים מקצועיים יהודים וכלה בארגונים חברתיים, פוליטיים ודתיים, מוסדות רווחה ואגודות ספורט.

מועדון הזמר הנווד על שם יצחק שדה (מתוך אתר עיתון הארץ <http://www.haaretz.com>, כתבה מתאריך 28/4/2005 [אפשר לעיין בביבליוגרפיה עבור הטקסט המלא בעברית ובאנגלית])

Jewish Motorcyclists Alliance

We "ride to remember" so the world will never forget!

Clubs from around the country are riding to meet in Washington, D.C. Individual riders and clubs may join the ride in advance of the 'day event' on Friday the 6th. Contact the Jewish Bike Club President in your respective locality to find out the details of the dates they are leaving, the times they are riding and the cities being passed through.

Miami, Jacksonville, Charlotte, NC, Roanoke, VA
King David Bikers
 Contact: Jeff Mustard
 Phone: 954-801-8263
 mailto:jeff@kingdavidbikers.com
 http://www.kingdavidbikers.com

Toronto, CA, Harrisburg, PA, York, PA
Yidden on Wheels
 Contact: Steve Stein
 Phone: 416-930-4286
 mailto:sstein@scppg.com

Northern, VA, Washington, D.C., Parts of Maryland
The Tribe Motorcycle Club
 Contact: Jay Rubin
 Phone: 703-632-8855
 mailto:cjride@hotmail.com
 http://www.thetribemc.com

New Jersey, New York, Pennsylvania
Hillel's Angels
 Contact: Mel Morris
 Phone: 201-236-8722
 mailto:melmaven@optonline.net
 http://www.hillelsgangels.org

Greater New York City, Long Island, Westchester, New Jersey, Connecticut
Chai Riders
 Contact: Danny Herbst
 Phone: 914-263-4790
 mailto:beacon145@hotmail.com
 http://www.chairiders.org

* Event proceeds, less expenses, will be donated to Holocaust Memorial and the Friends of the Israeli Defense Forces.

<http://www.jewishbikers.com>

"זו אולי איננה הארץ המובטחת, אבל איגוד האופנוענים היהודים הוא ביתם של רוכבי אופנוע יהודים מכל קצוות העולם. החוט המקשר בינינו הוא הדת, אבל כל מועדון הוא בעל רמת אדיקות דתית שונה. החברים מגיעים למועדונים האלה בראש ובראשונה כדי לממש את אהבתם לרכיבה על אופנועים, אבל האמונה והמורשת המשותפת שלנו מהווה אף היא כוח משיכה עבורם. עם זאת, חברות או כניסה למועדונים האלה אינה מוכתבת על פי אמונה או לפי דגם אופנוע. דלתנו פתוחה בפני רוכבים מכל הדתות ובעלי כל דגמי האופנועים"

הרוב הגדול של היהודים תושבי ישראל אינם מעוניינים להשתלב בארגונים וולונטריים כדי ליהנות מאותה "חוויה יהודית". למעט מספר אירועים מסורתיים שנערכים במסגרת המשפחתית (כגון ברית מילה, בר מצווה, סדר פסח וכו' (דשן 1997, 1998), מעדיפים לחוות את החיים היהודים ברמה הלאומית/הציבורית. כפי שכבר נדון לעיל, הרפרטואר הקלאסי של החיים היהודיים בישראל כולל השתתפות רחבה בטקסים ציבוריים לציון יום השואה, יום הזיכרון לחיילי צה"ל, יום העצמאות ומועדים לאומיים נוספים; חיים על פי לוח השנה היהודי (חגים דתיים = חגים לאומיים), ותפיסת התרומה למדינת ישראל, ובפרט את חובת השירות הצבאי, כאמצעי להגדרת אדם כיהודי. כל הפעולות הללו מאורגנות בעיקר על-ידי הרשויות הציבוריות. רק חלק קטן, אם בכלל, מן האחריות והתכנון הארגוני מוטלים על כתפיו של הפרט (Kopelowitz, 2005).

העובדה שהחוויה היהודית הישראלית מובנית בתוך הטקסיות הציבורית הופכת את החוויה הזו לתופעה שמתרחשת ברקע. "החוויה היהודית נרקמת מתוך שלא לשמה". חוויה זו נתפסת כדבר

בלתי מודע כמעט, אשר הפרט איננו יכול לבחור בו או להתנגד לו. ההוויה היהודית היא פשוט תופעה שמתרחשת מאליה.

בשלב כלשהו בחייהם אנשים מתחילים לפתח תפיסה עצמית כיהודים. קבוצה חברתית זו

שאיתה הם מזדהים היא רק קבוצה אחת מתוך שורה ארוכה של קבוצות חברתיות שאיתן הם מפתחים הזדהות. במהלך הפעילות היומיומית אנשים מזהים אנשים אחרים כיהודים וכלא-יהודים (בדרך כלל ערבים). לעתים המובן הזה של "השתייכות יהודית" נוצר בתוך מסגרת יהודית מובהקת כגון במהלך טקסים לאומיים או דתיים שנערכים בבית או בבית-הכנסת, בעת צפייה בתוכניות תעודה בטלוויזיה, או במהלך שיעור בבית-הספר על ההיסטוריה היהודית. עם זאת, ההשתייכות היהודית נוצרת בדרך כלל במהלך חיי היום-יום, מחוץ למסגרת של הארגונים החברתיים הפורמליים.

חינוך יהודי, ישראלים בגילאי העשרים ופעילויות הפנאי שלהם

בגלל החשיבות של המעטפת הציבורית בישראל כמקור לסוציאליזציה יהודית, אנו החלטנו להתמקד בבחינה של פעילויות הפנאי בישראל. הודות למעטפת הציבורית הזו, ועקב המחסור הכמעט מוחלט בארגונים יהודיים וולונטריים (כגון מועדון הזמר על שם יצחק שדה) אשר עשויים למשוך צעירים ישראלים, הופכות פעילויות הפנאי להיות נושא חשוב במיוחד בהקשר של החינוך היהודי בישראל. מקומן של פעילויות הפנאי כחלק מחוויה חברתית רחבה יותר של החיים בישראל, ומכאן גם כמקור עיקרי של "חוויה יהודית", בולט במיוחד כאשר מדברים על קבוצת הגיל של בני ה-21 ומעלה. לעומת אלה שגילם מתחת ל-21, הרי שרוב היהודים תושבי ישראל בני העשרים עד שלושים מבלים את חיי היום-יום שלהם במרחבים חברתיים שנמצאים מחוץ למסגרת של המוסדות הפורמליים ושל התא המשפחתי. לאחר שהצעיר היהודי-ישראלי מסיים את לימודיו בבית הספר, עוזב את בית משפחתו (ולפני שהוא מקים משפחה חדשה) ומשתחרר מהצבא, הוא יוצא מעולם המשפחה ומעולם המוסדות הפועלים בחסות המדינה לטובת חיים שבהם הוא (או היא) אדון למעשיו.

אם, כפי שצינו קודם לכן, היהודים הישראלים בגילאי העשרים והשלושים אינם מצטרפים בהמוניהם לארגונים וולונטריים כמו המועדון על-שם יצחק שדה, היכן הם כן נוהגים לבלות? האם המקומות שבהם הצעירים הישראלים מבלים כיום את שעות הפנאי שלהם מסוגלים לפתח בקרב צעירים אלה תחושה כלשהי של השתייכות יהודית?

אנו נבחן ארבע פעילויות פנאי פופולריות: תרמילאות, אהדה לקבוצות ספורט שונות, מסיבות ריקודים וקניות (שופינג). על אף שקשה לקבוע מספרים מדויקים, הרי שמספר המשתתפים בכל אחת מן הפעילויות הללו נאמד בכל זמן נתון במספר רבבות. בכתבה עיתונאית (סמוחה 2003) שהתפרסמה באוקטובר 2003 דווח כי 30,000 תרמילאים, כשליש מבני ה-21, יוצאים מידי שנה לטיול בהודו. בעוד שמהימנותם של נתונים אלה מוטלת בספק, הרי שבמאמר אקדמי של מבורך (1996) מופיעות תוצאות של מחקר כמותי אודות תרמילאים ישראלים. מבורך מצא ש-11 אחוזים מתוך כל שכבה של משוחררי צה"ל יוצאים לטיולים ארוכים (של יותר מ-5 חודשים) במדינות העולם השלישי.

סקר שנערך בשנת 1997 עבור ההתאחדות הישראלית לכדורגל (ואשר צוטט בכתבה בעיתון "כל העיר" הצוטט ברזניק 2002) מצא, שמספר האוהדים של נבחרת הכדורגל של בית"ר ירושלים גבוה ב- 100,000 מאשר מספר האוהדים של הקבוצה השניה בגודלה (מכבי תל אביב). בנוסף, 46 אחוזים מתושבי עיריית הפיתוח ציינו כי הם אוהדים קבוצה זו. בהנחה שישנם אוהדים רבים גם ליתר הקבוצות, ושהמספרים שפורסמו אינם כוללים את הערבים הישראלים, הרי שניתן בהחלט להניח שרוב רובם של הישראלים מחשיבים את עצמם כאוהדי כדורגל. בן-דוב (1998) מעריך בהערכה גסה שמספר המשתתפים במסיבות ריקודים הוא כ- 150,000 איש. נתון זה מתייחס למספר המשתתפים במסיבות ריקודים פתוחות, ואינו כולל את מספר המבלים בסצנת

המועדונים שקיימת כיום בארץ. לא עלה בידינו למצוא אומדנים של מספר הקונים בכל אחד מימי השבוע, אולם בהחלט אפשר להניח שפעילות זו מושכת מיליונים, והיא כנראה הפופולרית ביותר מבין כל הפעילויות.

מחנכים העוסקים בזהות יהודית כמעט שאינם מתמקדים בפעילויות פנאי פופולריות כמו תרמילאות, ספורט, מסיבות וקניות. חינוך יהודי בישראל מוגבל בדרך כלל למוסדות רשמיים הפועלים במימון ציבורי או לפעילויות לא פורמליות שמאורגנות במסגרת של המוסדות הפורמליים.

CHABAD MOBILE MITZVAH CENTERS - ISRAEL - Maxthon Browser
 http://mitzvah tanks.org/low/who.html
 CHABAD MOB...
 CHABAD MOBILE MITZVAH CENTERS - ISRAEL
 WELCOME WHO? WHAT? WHY? WE NEED YOU CONTACT
 WHO WE ARE > Institutions > People

Mobile Mitzvah Centers

Mitzvah Tanks

A fleet of 12, thirty feet long Mobile Homes nicknamed "Mitzvah Tanks," armed with a three-man staff, 2 classrooms with a complete library and a full array of religious articles on board; to lift the moral of IDF soldiers and bring joy to neighborhoods across Israel.

Mitzvah Tanks are fully equipped with cooking and sleeping facilities and audio-visual equipment, loudspeakers and tape decks, tables and chairs and all religious needs: *Tefillin, Mezuzos, Tzitzis, Talleisim*, and educational material on Jewish concepts and practices.

Inside are rooms for lectures, discussions, counseling and also a library with video capacity. Wherever the Tanks go they proclaim to one and all, "Be proud of your land and be proud of your people."

חב"ד היא דוגמה לניסיון שיטתי להקנות חינוך יהודי מחוץ למסגרת של המוסדות הפורמליים

Thousands of people streamed through and enjoyed the beautiful and festive atmosphere at the Congress Park July 4th Saratoga Celebration.

Many stopped by at Saratoga Chabad's Felafel Table for a nibble nosh or for a hearty Felafel treat, or to chat about Judaism.

Situated on a main street in Congress Park, this highly visible location brought a Jewish/Israeli touch to this All-American holiday.

Rabbi Abba and Rochie of Saratoga Chabad are often seen at Saratoga's outdoor fairs and festivals and events in the Park.

Click here for the "Chabad in the Park" Page.

Click here for our July 4th 2003 table in the Park.

For this teenager, it was his first opportunity to wear Tefillin. His friends look on as Rabbi Abba helps him with the Shema Prayer.

This was a beautiful display of Jewish pride and

יזמות שונות, כגון תוכניות לימוד המוקדשות לבר המצווה או למושגי יסוד ביהדות במימון משרד החינוך⁵, מסעות של תלמידי התיכון למחנות הריכוז במזרח אירופה, שליחויות של תלמידים לחו"ל בחסות הסוכנות היהודית ובתי מדרש חילוניים – נפלות כולן בקטגוריה של חינוך פורמלי, מאחר שהן נועדו "לגבש זהות יהודית" במסגרת מרחבים ופעילויות שאינם מהווים חלק מחיי היום-יום.

ההגדרה שלי ל"חינוך פורמלי" חורגת מן ההגדרה המקובלת. לרוב מוגדר חינוך פורמלי כהוראה פרונטלית בסביבה של כיתת לימוד. בהקשר זה אני כולל גם מחנה קיץ וטיול לפולין בחסות בית הספר, אשר נחשבים בדרך כלל כחינוך בלתי פורמלי, כדוגמאות לחינוך פורמלי. המכנה המשותף של כל הפעילויות הללו הוא שהן כולן מתרחשות בסביבה שבה מבליים המשתתפים פרק זמן קצר, ללא ציפייה להמשכיות באופן שבו המשתתפים ינהלו את חייהם לאחר היציאה מאותו מרחב. בין אם מדובר בילד חילוני הלומד אודות בר-המצווה בבית הספר, בשליח של הסוכנות היהודית שעובד במחנה קיץ (ברם ונריה, 2002, וכן Wolf & Kopelowitz, 2004), במבוגר חילוני שלומד טקסט יהודי בבית מדרש חילוני (Kopelowitz 2001, הכהן-וולף ואמזלג-בכר 2003), או במורה שמשתתף בקורס העשרה במחשבת ישראל, כל אלה הן פעולות שמנותקות מהחוויה של חיי היום-יום בבית, במקום העבודה או במקום הביולי. תחושת השייכות היהודית שנוצרת כתוצאה מהתוכניות הללו מוגבלת למרחב מסוים: הכיתה, מחנה הקיץ או מקום הלימוד – ללא שיוצר חיבור מפורש לחיי היום-יום של התלמיד לאחר תום השתתפותו או השתתפותה באותה תוכנית חינוכית.

אין בכוונתי לערער על חשיבותם של מוסדות החינוך הפורמליים. הם מהווים מרכיב חיוני בכל ניסיון להנחיל תרבות וערכים מדור לדור. יחד עם זאת, אנו יודעים גם שהפרט מפתח תפיסה של עצמו כחלק מקבוצה חברתית רחבה יותר באמצעות אירועים "ספונטניים" שמתרחשים במהלך חיי היום-יום, לפחות באותה מידה (אם לא במידה רבה יותר) מאשר באמצעות החינוך הפורמלי. החיים כיהודי הם חוויה מלאה אשר משלבת ממדים רבים של חוויות החיים. לכן, אין היגיון רב בהגבלת החינוך היהודי למסגרת המוסדות הפורמליים בלבד.

תרבות פנאי ושייכות יהודית

כל פעילות חברתית (כלומר פעילות שאנו מבצעים אותה יחד עם אנשים נוספים) – בין אם נסיעה באוטובוס, שיטוט ברחוב או ריקוד במסיבה - יוצרת תחושת שייכות. באופן טבעי אנחנו בוחנים את אלה "שדומים לנו" לעומת אלה ש"שונים מאתנו" ויוצרים קטגוריות של "אנחנו" לעומת "הם", או של "אחד משלנו" מול "זר" (Lyman&Scott 1967). בישראל, מאחורי הקטגוריות של "אנחנו" מול "הם", שנוצרות במהלך הפעילות החברתית היום-יומית (Shapira&Navon 1991) עומד כמעט תמיד "ממד יהודי". לאור עובדת היות היהודים רוב במדינת ישראל, הרי שבמהלך מרבית הפעילויות היום-יומיות

⁵ לסקירה של החינוך היהודי במערכת החינוך בארץ, ובפרט לעיון בדוח של ועדת שנהר משנת 1994 (פנו לעותק של הדוח שנמצא ביבליוגרפיה), וכן עבודת הערכה שהתבצעה בנוגע ליישום של דוח זה (רש ובן-אבות 1997, יפה וארד 2003, Kopelowitz, Yoffe and Weiss 2005)

שלנו אנו מניחים שכל הנוכחים בפעילויות אלו הם יהודים, ואנו עירניים במיוחד לנוכחותם של לא-יהודים (Kopelowitz 1996).

בכל הטקסים הלאומיים הרשמיים שנערכים בישראל, כגון יום העצמאות, יום השואה ויום הזיכרון לחללי צה"ל, וכן בסדר פסח וכו', בולט מאוד המרכיב היהודי הקולקטיבי או המשותף. טקסים אלה מחזקים במתכוון את החיבור בין משתתפי הטקס, וכן את החיבור שלהם לאנשים שחיים או שחיו במקומות ובזמנים אחרים. טקסים אלה נחשבים מוצלחים כאשר הם מעוררים תחושת פטריוטיות וגאווה (Handelman 1990).

הדרכים שבהן משתמשים אנשים במהלך פעילויות הפנאי שלהם כדי להבחין בין "אנחנו" לבין "הם" הן מעודנות יותר ופחות גלויות לעין (Goffman 1982, Garfinkle 1971), ועם זאת הן לא פחות עוצמתיות מבחינת יכולתן לעגן במוחו של הפרט את התחושה של "אני יהודי" ושל "הוא לא". השאלה הנשאלת היא מתי מתרחשים אותם "רגעים של שייכות יהודית", ומתי הם אינם מתרחשים, והאם האופן שבו מתרחשים אותם רגעים של זהות יהודית השתנה במהלך השנים?

ארבע פעילויות הפנאי נמצאות בתוך הספקטרום הזה, מבחינה זו שקיימת סבירות שהפרט

אוהדי מכבי תל אביב בכדורגל הנמצאים במוסקבה למשחקי גביע אליפות אירופה. מאי 2005. התמונות נלקחו מ

<http://www.haaretz.co.il>

מאי 8, 2005 <http://www.haaretz.co.il>

מכבי תל אביב מגינה על גביע אירופה הלילה

מכבי תל אביב תנסה לקחת הערב את גביע אירופה לאלופות בפעם השנייה ברציפות במשחקי הגמר של היורוליג שיתקיימו במוסקבה נגד קבוצת טאו ויקטוריה מספרד.

הדבר המדהים ביותר ביום שישי ב"ארנה אולימפיסקי" במוסקבה לא היה נצחונה של טאו ויקטוריה על צסק"א מוסקבה, ובהחלט לא היה זה נצחונה של מכבי, אלא היו אלה אלפי החולצות הצהובות ששטפו את היציאים, שאותן כינו הספרדים "הגל הצהוב". על אף המחיר הגבוה, בעיות של קבלת אשרות ומחסור בחדרי מלון, הגל הצהוב התפשט לכל עבר. במוסקבה שהו קרוב ל-8,000 ישראל וזאת על אף שהקבוצה המארחת קראה לאוהדיה למלא את היציאים ועל אף שמכבי לא קיבלה את הכרטיסים הנוספים שאותם ביקשה.

זוהי כנראה קבוצת האוהדים המגוונת ביותר בעולם: החל מהמיליונרית שרי אריסון ועד למשפחות מרובות ילדים, החל מקבוצות של טיולים מאורגנים וכלה ביהודים תושבי מוסקבה ואוהדים מקומיים, וכמובן האוהדים הרגילים של מכבי שהולכים כמעט לכל משחק בכל מקום בעולם.

אבל לא מדובר רק בקושי להשיג כרטיסים, שהמחיר של אחדים מהם אף האמיר ל-1,500 יורו. מדובר במכבי לאחר 28 שנה. רוב האוהדים של הקבוצה לא נולדו עדיין בשנת 1977. חלקם התקשו בוודאי לזהות את מיקי ברקוביץ', שניגש להעניק לפיני גרשון נשיקה לאחר הניצחון.

בשנת 1977 "אנשים מכל רחבי המדינה ראו בנצחונה של מכבי הישג כביר לעם היהודי", אומר אבי אלבז, סטודנט באוניברסיטת חיפה שחקר את נצחונה של מכבי בשנת 1977.

יחוש במהלכן רגעים של שייכות יהודית. ראשית נעסוק בפעילות של השתתפות באירועי ספורט, שהיא דוגמה מובהקת לפעילות פנאי בעלת אסוציאציות חזקות של "אנחנו" מול "הם". רבות מן האסוציאציות הללו קשורות במישרין לזהות היהודית-ישראלית. כאשר אנו בוחנים את הפעילויות של תרמילאות, קניות ומסיבות ריקודים. הסדר הצגת פעילויות הפנאי הינו מכוון. כאשר אנחנו עוברים מאחד לשני נראה שהאסוציאציות של "אנחנו" מול "הם" משתנים והופכים להיות פחות משמעותיים להבניית הזהות היהודית של המשתתפים.

ספורט, לאומיות ושייכות יהודית

ענפי ספורט פופולריים, כמו כדורגל וכדורסל, משוחקים במדינות רבות על פי כללים משותפים. הסטנדרטיזציה של חוקי הספורט מאפשרים תחרות בין קבוצות לאומיות. נבחרות ספורט "מייצגות את המדינה", לכן אין זה מפתיע שהתפיסה ש"ישראל היא מדינה יהודית" משתקפת ישירות במבנה של נבחרות הספורט, הן ברמה המקומית והן ברמה הבינלאומית. אין צורך לפשפש עמוק מדי בספורט המקצועי בישראל כדי לזהות בו את הממד היהודי. בקטע המובא לעיל, הלקוח מתוך כתבה בעיתון הסוקרת את משחקי הכדורסל בגביע היורוליג של שנת 2005, משלב כותב הכתבה בצורה שהיא מובנת מאליה מבחינתו של הכותב אלמנטים של לאומיות ישראלית עם מרכיבים יהודיים. הדוגמאות המובאות מתייחסות ליהודים תושבי מוסקבה שצפו

במשחק, ובאמירה: "בשנת 1977 אנשים מכל רחבי המדינה ראו בניצחון של מכבי הישג כביר לעם היהודי". ענפי הספורט המקצועי, הלאומיות הישראלית והזהות הקיבוצית היהודית נמצאים במערכת של כלים שלובים. הממד היהודי בולט במיוחד כאשר בוחנים את מקומן המיוחד של נבחרות ושחקני הכדורגל הערבים-ישראלים בעולם הספורט הישראלי (עיינו בידיעה החדשותית המופיעה בהמשך, תחת הכותרת "ישראל, ספורט וגזענות").⁷

תרמילאות וישראליות
בניגוד לספורט, התופעה של

אפריל 18, 2005 <http://www.ynetnews.com> "ישראל, ספורט וגזענות"

Racist Catcalls

Israel, sports and racism

'Fans are taking the law into their own hands. There's violence and vandalizing of cars. True, we're Arabs, but we're also citizens and we came to play soccer,' says Mazen Ghnaim, head of the Bnei Sakhnin soccer club
By Mazen Ghnaim

"Muhammed is a faggot" and "The Temple Mount is in our hands" – this is what shouted at us, the mostly Arab Bnei Sakhnin soccer team.

When we get onto the field, fans of the opposite team have already begun chanting an hour before the game and go on until we leave the stadium. What purpose does this serve? Who really benefits?

At times, there's violence. During the last game with Betar Jerusalem at the Ramat-Gan Stadium, I went outside to see cars being damaged and fans being hit. One Sakhnin fan almost lost an eye and was hospitalized for three days.

True, we're Arabs, but we're also citizens and we just came to play soccer. By the same token, some of our fans also need to improve their behavior. I'm not saying they are all saints.

Not all teams allow their fans to behave this way. For instance, when the fans of Nazareth lit or Bnei Yehuda begin with racist chants, the players and the team heads calm them down.

Our main beef is with Betar Jerusalem, whose fans are out of control.

When Abbas Suan scored that goal against Ireland in the World Cup qualifiers, the country jumped for joy. For us, it was a double celebration, first for the country and second for the Arab community. Suddenly, Sakhnin – the team without its own playing

Bnei Sakhnin fans take abuse (Archive Photo) Photo: Reuven Cohen

Comics
Israel's new superhero

Yblog
Daily musings from Ynetnews

⁷ לדיון אודות לאומיות, ספורט ותרבות ישראלית עיינו אצל שורק(2003, 2002, 2002), בן-פורת (2003, 1999), מלצר (2001), אוריאלי (2002), רזניק (2002) וכן אצל סמיונוב ויוכטמן-יער (1988).

תרמילאים שמטיילים במשך חודשים במדינות זרות אינה מאופיינת באותם גבולות ברורים של "אנחנו" מול "הם". בעוד שענפי ספורט כמו כדורגל וכדורסל מגויסים באופן ישיר לחיזוק הפטריוטיות והגאווה הלאומית, הרי שתרמילאות נחשבת בדרך כלל דווקא כבריחה של הפרט מכוחות שונים, לרבות לאומיות. התרמילאי הוא אדם שמחפש משמעות מחוץ למסגרת המקובלת של חיי השגרה. עם זאת, במקרה של התרמילאי הישראלי הספרות הסוציולוגית⁸ ועדויות אישיות כמו אלו שמופיעות בבלוגים באינטרנט (ראו בהמשך) מצביעות על כך שהמטיילים הישראליים יוצרים מעין "מרחב ישראלי" חדש בעת שהייתם בחו"ל. הם עושים זאת על ידי כך שהם מבליים חלק גדול מהזמן בחברתם של ישראלים אחרים.

עוד שלאחר השירות הצבאי ישראלים צעירים נוסעים למקומות מרוחקים כדי "לברוח" מהלחצים של החברה הישראלית, הרי שבסופו של דבר הם נצמדים זה לזה במסלול ומתנקזים בהמוניהם למקומות גיאוגרפיים מסוימים. הריכוזים הישראליים באותם מקומות הם כה גדולים, עד ששלטי החנויות פונים ללקוחותיהם בעברית, ושפה זו שגורה היטב בפיהם של הסוחרים המקומיים. דוגמה קיצונית לתופעה הזו היא הסדר שנערך בקטמנדו, בירת נפאל, שמושך אליו בין 1,500-2,000 תרמילאים יהודים מידי שנה, רובם ישראלים (Rosenfelder 2005). תופעת הסדר מעידה כי גם כאן קיימת מידה רבה של השפעה הדדית בין המרחב הלאומי הישראלי שנוצר על ידי התרמילאים ובין אלמנטים יהודיים ששזורים בתוך החוויה הזו.

⁸ לספרות המתארת את החוויה "הישראלית" של התרמילאים עיינו אצל אברהמי(2001), מבורך(1996), הייכל(2000), מעוז(2003), נוי(2003), שמחאי(2000).

קטעים מתוך בלוגים של טיולים: הנטייה של תרמילאים ישראלים להיצמד זה לזה

ISRAEL PASSOVER

Ok, this not the correct quote, however here in Cusco I noticed a funny something happening. I walked around and took a tour of the movie restaurants. There were an unusually high number of signs in Hebrew, and then I was really surprise to find the one movie place did not have their sign in English and only was in Hebrew. I do not read Hebrew and wanted to know what he movie was?

What is up, there are almost double the number of signs in Hebrew? I do not care but I then see two Israeli girls from the tour in Rurrenabaque, the world is small and we are on the same path, so very common to see the same travelers.

http://www.hobotraveler.com/2005_04_17_archive.html

תרגום: לאחרונה הבחנתי בתופעה מוזרה כאן בקוסקו. כאשר הסתובבתי באזור המסעדות ובתי הקולנוע ראיתי מספר גדול של שלטים בעברית. הופתעתי לגלות שבאחד מבתי הקולנוע האלה לא היו כלל שלטים באנגלית, אלא רק בעברית. אני אינני קורא עברית, אבל סקרן אותי לדעת באיזה סרט מדובר. מה קורה פה? מספר השלטים בעברית כאן הוא כמעט כפול! לא שאכפת לי, אבל אז פגשתי פתאום שתי בחורות מהטיול לרורנבקה. זה עולם קטן, ואנחנו מטיילים באותו מסלול, כך ששכיח מאוד לפגוש את אותם מטיילים...

EPISODE EIGHT ° THE SOUTH ASIAN LITERATURE + AI

Anjali Kamat

Shalom Goa!

Peace man, om shanti om, Kerala ayurvedic massages, quality Manali hash at every sarong-draped peace-pipe hawking corner, bass-heavy Goa trance competing only with Bob Marley at the rows of indistinguishable beach shacks, and ecstasy, mushrooms, and acid all within an easy arm's reach. The pleasure-ride of your life plus beautiful beaches, fresh seafood and a guaranteed tan. And it's all at rock-bottom prices. Sounds perfect? Well, almost. The fine print's entirely in Hebrew, so if you're not Israeli and still want a piece of the trance pie, you'd better take a crash course in Hebrew before planning to party in Goa.

Hand-made signs and banners in Hebrew advertising the best deals and year-end dance parties are ubiquitous in Goa's northern enclaves. For the wannabe rastas from Hippieland Israel the right to party is sacred. It's all about peace and love. And India's great, people are so spiritual. Om Shanti Om. That's right, say it again and take another hit off the chillum. The saffron-clad matted-haired Benarasi sadhu smiles benevolently as the dreadlocked initiates around him inhale deeply and sink back into an opium-filled daze. He takes another picture on his pocket-sized digital camera, says a couple of shlokas in Sanskrit - which the hippies religiously repeat - and passes the chillum.

Round the corner from our guest house the line of restaurants all advertise "Israeli" food. Hummus, felafels, mint tea, and schnitzels. We're the only Indian customers at these places and every inch of wall space is pasted over with Hebrew-language flyers. What do these say, I ask the Goan man behind the counter, pointing to a few of the more colorful ones. Motorbikes for sale, the best spiritual massage, don't miss this

<http://www.thesala.com/episode08/01.html>

שלום גואה!

מאת אנחלי קמט

"peace man" אום שאנטי אום, מסרים אורובדיים, חשיש מנאלי איכותי שנמכר בכל פינה על ידי מוכרים לבושי גלימת סארונג, הטראנס של גואה, שמתחרה רק עם בוב מארלי, מושמע בפול ווליום מתוך שורות הבונגלוס שפרושות על החוף, וסמים בהישג יד: אקסטזי, פטריות הזיה ואסיד. חוויה של פעם בחיים, בנוסף לחופים יפים, מאכלי ים טריים ושיזוף מובטח. והכול במחירים מגוחכים. נשמע מושלם? ובכן, כמעט. האותיות הקטנות הן כולן בעברית, כך שאם אינך ישראלי ועדיין חשקה נפשך בנתח מהעוגה, כדאי שתיקח קורס מזורז בעברית לפני שאתה מתכנן לנסוע לגואה. שלטים ופרסומות כתובים בכתב יד בעברית, המפרסמים את הדילים הטובים ביותר ואת מסיבות הריקודים הטובות ביותר, נמצאים בכל פינה של המובלעת הצפונית של גואה. עבור ההיפים עטורי הראסטות של ישראל הזכות לחגוג היא קדושה. הכול נוסב סביב שלום ואהבה. והרי האנשים הנפלאים של הודו הם כל כך רוחניים. אום שאנטי אום. זהו, תגידו את זה שוב ותקחו עוד שאכטה מהצ'ילום. הבנראסי סדהו עם השיער הסבוך וריח הזעפרן מחייך בנדיבות כאשר הטיירוניס עוטי הראסטות מסביבו שואפים עמוק פנימה ושוקעים שוב ל"סאטלה" אפופת אופיום. הוא לוקח עוד תמונה במצלמת הכיס הדיגיטלית שלו, אומר כמה ברכות בסנסקריט- שההיפים חוזרים עליהן באדיקות- ומעביר הלאה את הצ'ילום. מעבר לפינה של הגסטאהאוס שלנו כל המסעדות מפרסמות "אוכל ישראלי": חומוס, פלאפל, תה מנטה ושניצלום. אנחנו הלקוחות ההודים היחידים במקומות האלה, ועל כל חתיכת קיר פנויה מודבקת מודעה בשפה העברית.

קניות- עיצוב החוויה בכיוון אוניברסלי או פרטיקולריסטי

פתיחת הקניונים בשבת במחיר של אחדות העם

מאת: מתיו גוטמן
חבר מערכת העיתון "ג'ואיש פורוורד".

[תרגום מאנגלית]

כפר סבא, ישראל - תוך כדי לגימת כוס אספרסו ועישון סיגריות וינסטון משקיף ראש הסניף המקומי של מפלגת שינוי, שמעון גולדמן, על הרחבה במרכז קניון ערים בכפר סבא, העשויה שיש איטלקי ורדרד .

האווירה השלווה ששררה במקום ביום שלישי היא מטעה: בשבת האחרונה התעמתו כאן חילונים ודתיים על זכותם של אזרחי ישראל לקנות בשבת. גולדמן, אחד מיוזמי התנועה לפתיחת הקניון בשבת, פתח תיבת פנדורה ושחרר החוצה לתוך הפוליטיקה הישראלית את השד החילוני-דתי, דווקא כאשר המדינה נערכת לשלב האחרון שלפני הבחירות לכנסת ב- 28 בינואר .

מפלגות חרדיות וחילוניות מנצלות את התקדים של פתיחת קניון ערים בשלוש השבתות האחרונות ושל הפתיחה המתוכננת של קניון רעננים ברעננה בשבת הקרובה, כחומר בעירה לקמפיין שלהן. מפלגות כמו שינוי השמרנית ומרץ הליברל-סוציאליסטית קוראות לישראל להתנער ממה שהם מכנים הכפייה וחוסר הסובלנות של המפלגות הדתיות. מפלגות אלו מעוניינות שפתיחת קניונים אלה תהווה תקדים להפעלה של תחבורה ציבורית ושל שירותים נוספים בשבת .

המפלגות הדתיות, מצדן, ובמיוחד ש"ס ויהדות התורה, ניצלו את פתיחת הקניון כדי להעצים את הרעיון שישראל הופכת ל"אומה של עבדים" וכדי לגייס לשורותיהם מצביעים דתיים מודאגים. סקרים שנערכו לאחרונה מצביעים על כך שההתעניינות בסכסוך החילוני-דתי נמצאת בירידה. בסקר סוף השבוע שנערך בעיתון מעריב רק 3 אחוזים מהנשאלים רואים בסכסוך החילוני-דתי נושא פוליטי חשוב. אבל מן המקרה של כפר סבא אפשר לראות גם שיהדות התורה וש"ס ינסו לגבות מחיר מראש הממשלה שרון אם הוא יבקש לכלול אותם בעתיד בקואליציה. סביר מאוד להניח שהמחיר הזה יהיה שמירה אדוקה של התרבות היהודית ועל הסטטוס קוו בנוגע לשמירת השבת במקומות ציבוריים .

שני המחנות, החילוני והדתי, רואים בכך מאבק על נשמתה של מדינת ישראל. חבר הכנסת אברהם רביץ ציין כי מפלגתו, יהדות התורה, תפעל לביטול התקדים של קניון כפר סבא ולהחזרת המצב לאחור. "עבודה בשבת מאיימת על סלע קיומנו, זכותנו לחיות, להילחם ולעבוד כאן", אומר רביץ, "ביטול צבינה היהודי של המדינה מאיים את קיומנו לדורי דורות ומסכן את מקומנו במזרח התיכון. שמירת השבת היא אולי הצינור המרכזי ביותר ביהדות, שכן בעשרת הדברות "זכור את השבת לקדשו" מופיע לפני "לא תרצח".

Jewish Forward. December 13, 2002. <http://www.forward.com/issues/2002/02.12.13/news8.html>

בארץ

ב"גרנד קניון" ינסו לפתוח לראשונה חנויות בשבת

יום שישי, 10 בדצמבר 2004, 11:46 מאת: הארץ

הגרנד קניון. במפעל שמחים לסבך את יהדות התורה בהצעת אי אמון (צילום ארכיון)

הנהלת הקניון הגדול בישראל החליטה לבחון את תגובת החרדים מחר, לפתיחת 40 חנויות בשלב הראשון. למרות הציפיות למלחמת דת מנומנת בחיפה, הגיע המאבק לכנסת עם הצעת אי אמון של המפעל

עוד בכתבה:

« ["אנחנו בכל זאת בחיפה ולא בירושלים"](#) »

<http://news.walla.co.il/?w=/638498#section1>

הכתבה היא דוגמה למאבק רחב יותר בין תושבים חילונים וחרדים סביב פתיחת מרכזי קניות בשבת

במבט ראשון, אין לפעולת הקנייה ממד יהודי מובהק. כאשר נכנסים לחנות, או משוטטים בקניון, כללי האינטראקציה אינם מושפעים מיהדותו או מאי יהדותו של אחד המשתתפים בה. לעומת זאת, הפרטים בחברה משתמשים באסוציאציות אתניות ומעמדיות הנוגעות למושגים כמו: 'פנטזיות של הלקוח', 'טעם' ו'סגנון', על מנת להבחין בין טיפוסים אישיות שונים (Miller 1998, Falk&Campbell 1997, Sennet 1976). אינטראקציה חברתית מוגבלת בדרך כלל לחברים ולבני משפחה, בעוד שהאינטראקציה עם זרים היא מצומצמת ואמצעית בלבד. האופן שבו הקונים עורכים את קניותיהם אינו מושפע באופן מיוחד מעובדת היותם של יתר הקונים המשוטטים במסדרונות הקניון יהודים או לא יהודים.

עם זאת, בדומה לחוויה של ספורט מקצועי ושל רוב המרחבים הציבוריים בישראל, ישנם מספר פנים לחווית הקנייה הישראלית שפועלים לחיזוק התחושה הכללית של שייכות יהודית (אל-אור ונריה 2003). דוגמאות לכך כוללות את דוכני היודאיקה בקניונים שמוכרים תשמישי קדושה, את המזון הכשר שמוגש באגפי המזון המהיר והמסעדות, את כלי טבילת הידיים שנמצא בשירותים לטובת הלקוחות הדתיים, את הדוכן להנחת תפילין של חב"ד וכן אירועים מיוחדים והשינויים בהיצע הסחורה במהלך החגים היהודיים והלאומיים.

גם כאן אנו יכולים לראות את ההשפעה הכללית שיש לחיים בישראל על הזהות היהודית של הצעירים הישראלים. עם זאת, הקנייה, בניגוד לספורט המקצועי ולתרמילאות, טומנת בחובה גם ממד פוליטי-משפטי שגורם לישראלים לא דתיים רבים לקשר את הקנייה עם פעילות אוניברסאלית אנטי-דתית. במהלך השנים האחרונות החלו מרכזי הקניות להיפתח בשבת, דבר שהוביל למאבקים משפטיים ופוליטיים מול גורמים דתיים וחרדיים, הן ברמה המקומית והן ברמה הארצית. כרטיס הביקור של מפלגות פוליטיות ששואפות לייצג את המגזר החילוני והלא הדתי הפך להיות "הזכות של היהודים החילונים לקנות בשבת" (עיינו בידיעה המופיעה לעיל בהקשר זה).⁹

מסיבות ריקודים- אוניברסליזם ומעמד חברתי

ספורט, תרמילאות וקניות הם דוגמאות לפעילויות פנאי שכוללות "חויית רקע יהודית" שמאפיינת את החיים הציבוריים בישראל. אוהדי הכדורגל, התרמילאים והקונים מביעים את הישראליות שלהם, ובדרך אגב חווים את הממד היהודי תוך כדי בילוי. שלוש הפעילויות הללו יוצרות גם, ברמות שונות, גבולות בעלי משמעות יהודית בין "אנחנו" ובין "הם". אפשר אולי להתווכח על מידת עומקו של הממד "היהודי" שגלום בכל אחת מן החוויות הישראליות הללו, אבל הנקודה החשובה היא שבמספר גדול של חוויות מן הסוג הזה קיים אפקט מצטבר של חיזוק תחושת השייכות היהודית בקרב צעירים ישראלים. הממד היהודי שגלום באהדה לכדורגל ובתרמילאות, לצד חוויות יהודיות רבות אחרות שמאפיינות את החיים בישראל מסייעים ליהודים-ישראלים, צעירים ומבוגרים, לעגן את התחושה החזקה של חיבור רגשי ברעיון שהם שייכים לעם היהודי.

⁹ לספרות אודות קנייה בקונטקסט של החברה הישראלית ראו אצל Sznajder (2000) וכן אצל אל-אור ונריה (2003). לספרות אודות הסכסוך החילוני-דתי בקונטקסט של חיי היום-יום בישראל ראו אצל (1991) Abramovitch, (1990) Liebman.

ציטוט מתוך, (Meadan 2001, p. 46)
[תרגום מאנגלית]

ההזדהות הן עם המוזיקה והן עם התרבות שמלווה מוזיקה זו גרמו לטראנסיסטים לחוש שהם חלק מתמונה רחבה יותר. רבים מהם מאמינים שגבולות, ממשלות ושפות הן מכשולים. אבל האם רוב הטראנסיסטים חשים כך? בראיונות שערכתי מצאתי שהמונחים שבהם רוב הטראנסיסטים עושים שימוש כדי לתאר מעגלים של זהות הם עדיין לאומיים ודתיים באופיים. עם זאת, הם מגלים רצון מובהק לברוח מהמעגלים האלה, ומאחר שראיינתי ישראלים שחיים בישראל (על אף שלחלקם היו תוכניות לעזוב) התופעה הזו היא מובנת. עם זאת, כאשר ההזדהות עם הקהילה הגלובלית גוברת על הזהויות הדתיות והלאומיות, הדבר עשוי לערער את הזהויות הקודמות.

על אף התרחשותו של תהליך זה, עדיין קיימת גאווה רבה בלהיות ישראלי בעולם הטראנס. ניכר שהטראנסיסטים הישראליים אימצו לעצמם את הראייה העולמית של אחדות, אבל הם קרועים בין שני העולמות ועדיין לא זנחו לחלוטין את זהותם הלאומית כיהודים וכישראלים. זהות הטראנס הגלובלית הטראנס-לאומית מהווה נדבך נוסף על-גבי הזהות הלאומית ויוצרת תחושת ניכור.

מסיבת טראנס

<http://www.infected-mushroom.de/parties/parties-pictures/pics/20020907barry09.jpg>

<http://www.haoman.com> - מועדון ריקודים האומן 17

בהשוואה לתרמילאות ולספורט, הרי שהאסוציאציות של "אנחנו" מול "הם" שנוצרות במסיבות ריקודים לא מאפשרות ליצור תחושה של שייכות יהודית. עובדת היותם של כל המשתתפים יהודים או לא אינה משפיעה באופן מהותי על אופי האינטראקציה בין המשתתפים.

הספרות המקצועית עורכת הבחנה ברורה בין מסיבות ריקודים פתוחות שמוקדשות לז'אנר

מוסיקלי מסוים, כגון טראנס ומסיבות רייב, ובין מועדוני ריקודים סגורים (Meadan 2001, בן-דוב 1998). המסיבות הפתוחות יוצרות תחושה חזקה של אחווה בין המשתתפים. מועדוני ריקודים, לעומת זאת, מציעים חוויה ממוסחרת שכוללת אנשים שבאים לבלות, אבל אינם מעוניינים בחוויה ה"שבטית" שאותה מדווחים המשתתפים במסיבות הפתוחות.

הציטוט (ראו למעלה) מתוך עבודת התזה של בריאן מידן מתאר את היחס המעורב שחווים

הצעירים הישראליים שמשתתפים באופן קבוע במסיבות טראנס פתוחות כלפי תחושת השייכות שלהם לזרם המרכזי של החברה הישראלית. המשתתפים במסיבה קרועים בין התרבות האוניברסלית שאותה הם סבורים שהטראנס מייצג ובין תחושת הנאמנות לחוויה הישראלית שעל ברכיה הם גדלו. מידן מציין שכמעט כל המרואיינים שירתו בצבא, ורובם אף בתפקידי קצונה. תחושת הניכור שביטאו המשתתפים במסיבות מקורה הן במסרים האוניברסליים של התרבות שאליה הם

הצטרפו והן בלחץ המשטרתי ובתגובה המסויגת מצד בני המשפחה והחברה הרחבה יותר כלפי השימוש הנרחב בסמים במהלך מסיבות הריקודים. ה"טראנסיסטים" רואים בשימוש בסמים חלק בלתי נפרד מחווית הטראנס ולכן ההתנגדות לשימוש בסמים היא בראייתם דחייה של הערכים שהם סבורים שהתרבות הזו מייצגת.

בניגוד לתרבות של מסיבות הטראנס הפתוחות, נראה, לפחות בעיני המתבונן מבחוץ, שמועדוני הריקודים אינם מהווים תרבות שמעודדת נאמנות למערכת ערכים יחודית, אלא הם מהווים עסק מסחרי לכל עניין ודבר. אנשים יוצאים למועדונים עם חברים כפי שאנשים אחרים הולכים לבלות בפארק שעשועים. הם עוברים ממועדון למועדון כדי לבלות, ללא כל ציפייה לחוויה קבוצתית כלשהי. בדומה למסיבות הטראנס, האינטראקציה החברתית במועדוני הריקודים היא אוניברסליסטית, במובן זה שעובדת היותם של המשתתפים האחרים יהודים או לא יהודים אינה משפיעה על האופן שבו המשתתפים מתייחסים זה לזה. עם זאת, בניגוד למסיבות טראנס, הרי שבמועדונים אין תחושה של ניכור מהחוויה הישראלית הרחבה יותר. בהשוואה לאירועי ספורט או לתרמילאות, מועדון הריקודים הוא בסך הכול מרחב ניטרלי שאינו מוסיף או גורע מן הממד הציוני ו/או היהודי של החוויה הישראלית הרחבה יותר.

חשוב לציין כי בעוד שגם מסיבות הטראנס וגם מועדוני הריקודים אינם מחזקים את הממד היהודי של החיים בישראל, הרי שהם מעודדים סוגי הבחנות אתניות ומעמדיות אחרות של "אנחנו" מול "הם" באמצעות תהליך נוקשה של סלקציה בקרב הקהל שעומד להשתתף במסיבות הטראנס או במועדוני הריקודים.

שייכות יהודית ואופיה המשתנה של החברה הישראלית

ארבע פעילויות הפנאי שהצגנו פותחות בפנינו חלון הצצה אל צביונה של השייכות היהודית בחברה הישראלית. למעט פעילות הריקוד, אפשר לראות שפעילויות הפנאי הפופולריות הן בעלות ממדים ששזורים בתוך המארג היהודי של המעטפת הציבורית הישראלית. ישראלים חווים שייכות יהודית כחלק מאורח חייהם. מהו, אם כן, המקור לחשש ששורר בקרב הדור המבוגר יותר של היהודים-הישראלים? מדוע שיח של חינוך יהודי החל לחלחל לתוך מדיניותם ותוכניותיהם של מוסדות הנמצאים בליבה של הממסד הישראלי? אם החוויה הישראלית הרחבה יותר, כפי שמשתקפת דרך פעילות הפנאי, מעגנת תחושה של שייכות יהודית - עובדה שגם נתוני הסקרים מאוששים אותה - מדוע קיים צורך לגבש תוכניות חינוכיות מתערבות? כדי לענות על שאלות אלו עלינו לבחון את המגמות ארוכות הטווח של השינוי בחברה הישראלית. גם במקרה זה פעילויות הפנאי ישמשו אותנו ככלי להבנת שינויים אלה.

(1) שינוי מקומו של הפנאי בחיים היהודיים בישראל

בתרבות היהודית המסורתית, כל פעילות פנאי שלא הייתה קשורה באופן ישיר לאידאל הקיבוצי הרחב של לימוד יהודי ולעבודת השם נתקבלה בעין לא יפה (Katz&Gurevich 1976, Sznajder,

(Natan. 2000). התרבות היהודית המסורתית היוותה מעין חבילה כוללת, המכילה מוסדות וזירות שונות שמלווים את הפרט במהלך כל חיי היום-יום. באמצעות החיבור במסגרת נורמטיבית של התנהגויות ועמדות משותפות הבטיחה הקהילה היהודית שהפרט לא ישכח, אף לא לרגע אחד, את עובדת היותו או היותה חבר בה. האמנסיפציה שברה את המבנה הקהילתי היהודי (Katz 1958) והביאה בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 לצמיחתן של תנועות אידיאולוגיות יהודיות, אשר כל אחת מהן הציעה לחבריה מוסדות חלופיים לעבודה, לבילוי או לעבודת השם, במסגרות אשר השלימו את החלופות הלא-יהודיות או שהתחרו בהן (Lederhendler 1989).

דוגמה מאלפת להשתנות מקומו של הפנאי בתנועות האידיאולוגיות היהודיות שצמחו כפטריות אחרי הגשם בתחילת המאה ה-20 ניתנה לי על-ידי אחד מידידיי, פעיל לשעבר בתנועת מפ"ם הסוציאליסטית. הוא מתאר באופן הבא את ההבדלים בין "זקני מפ"ם" ובין הדור הצעיר: החברים המבוגרים יותר בתנועה מקשרים את המפ"מניקיות שלהם עם בילוי עם חברים בחדר הקריאה של הקיבוץ, בבית קפה בעיר או בשיחות על פוליטיקה. הם גם נוטים להשתייך לאיגודי עובדים, לקרוא את אותם עיתונים ולהימנות עם אותם חוגים חברתיים ועסקיים. הדור הצעיר של מפ"ם, לעומת זאת, מתמקד בארגון ובהשתתפות בעצרות מחאה לטובת נושאים אידיאולוגיים שבהם תומכת המפלגה.

ההבדל בין הדור המבוגר לדור הצעיר במפ"ם הוא שעבור הדור המבוגר מפ"ם היא חווייה רב-ממדית. עצרות המחאה מהוות עבורם רק פן אחד של ההשתייכות לתנועה האידיאולוגית. עבור הדור הצעיר, לעומת זאת, עצרות מחאה ופעילויות אחרות שקשורות להתארגנות פוליטית תופסות את מרבית הזמן שמוקדש לפעילות בתנועה. "מפ"ם" עבור הדור הצעיר היא באופן יחסי פעילות חד-ממדית שאינה משתלבת עם שאר ההיבטים של חיי היום-יום שלהם: העבודה, הבית ומקומות הבילוי. ההשתייכות למפ"ם מתקשרת לנתח צר יחסית מחייו של הפעיל הצעיר. העמיתים במפלגת מפ"ם הופכים להיות "קומרדים" במהלך ההפגנה, אבל ניתן להניח שרשת הקשרים אינה מתפרשת הרבה מעבר לפעילויות שקשורות באופן ישיר לארגון פעולות מחאה ולהשתתפות בהן.¹⁰

סיפורו של הספורט המקצועני בישראל מזכיר מאוד את העמדות השונות שמבטאים הדור הצעיר והדור המבוגר במפ"ם. מועדוני הכדורגל הישראלים פעלו עד שנות ה-80 בחסות אחת התנועות הפוליטיות הגדולות בישראל. לא זו בלבד, אלא שגם הייתה קורלציה בין התנועה הפוליטית, הבנק וקופת החולים שאליהם השתייך אדם מסוים ואפילו העיתון שאותו הוא קרא, ובין נבחרת הכדורגל שאותה הוא אהד. כמו במקרה של ותיקי מפלגת מפ"ם, התמיכה בקבוצת כדורגל מסוימת הייתה רק חוט מקשר אחד מתוך מארג חברתי רחב יותר שחיבר בין אוהדי הכדורגל. ובדומה לצעירי מפ"ם, בקרב הדור הצעיר של אוהדי הכדורגל נותרת הרישות החברתי שמתרחש במהלך משחק הכדורגל מוגבל לפעילות עצמה בלבד, והוא בעל השלכות מעטות על החיים שמתרחשים מחוץ למגרש.

¹⁰ הניתוח של פייגה (2002) לתנועת "שלום עכשיו" מצביע על גישה דומה של החברים בה כלפי פעילויות מחאה.

תרבות הפנאי בישראל, אשר החלה בתחילת שנות ה-60 של המאה ה-20, עברה במהלך השנים תהליך של טרנספורמציה, בדומה למרבית ההיבטים האחרים של החיים בישראל (רונגר ופייגה 1993, Feige 2001).¹¹ התנועות הפוליטיות, אשר חלשו בעבר על מוסדות רבים בחיי היום-יום, איבדו את ההשפעה שהייתה להם על צורת הבילוי של אנשים בשעות הפנאי שלהם. פעילויות פנאי, כמו בחירת בנק וקריאה בעיתון, הן כיום מוצר צריכה שאנשים בוחרים לצרוך אותו בהתאם להעדפותיהם האישיות. כל פעילויות הפנאי הן פעולות שמבוססות על "תרבות הצריכה", או כפי שפיטר ברגר מכנה זאת: גישת "עגלת הקניות" לבניית זהות (Berger 1967). בתרבות צרכנית, הפרט בוחר את המחויבויות שלו באופן דינמי על-פי מה ש"מרגיש נכון", אבל הוא מתנער מכל מחויבות שהיא מעבר להשתתפות באירוע עצמו. ככל שתרבות הצריכה מתפשטת, כך קונות להן אחיזה פעילויות פנאי חדשות, כגון טיולי תרמילאים, וזאת בד בבד עם התרחבותם של מגזרים שנמצאו בעבר בשוליים של חיי היום-יום, כמו קניות ומועדוני ריקודים.

לסיכום, ניתן לומר שרוב המרחבים שמאפיינים כיום את חיי היום-יום בישראל ממשיכים לסייע ביצירת תחושה של שייכות יהודית. עם זאת, עם השנים התחוללו שינויים מרחיקי לכת באופן שבו המרחבים הללו מתחברים זה בזה. למעט תחושה ערטיאלית של שייכות יהודית, הממד היהודי של חיי היום-יום בישראל אינו בא לידי ביטוי כיום בשום מובן אידיאלוגי ברור. זהו המקור העיקרי של החשש שמופגן על ידי הדור המבוגר. בני הדור הצעיר עדיין חשים יהודים והם חווים חוויות יהודיות רבות, אבל אופי החוויות הללו השתנה מאוד.

הבחנה זו אודות השינויים המתרחשים בישראל מתחזקת אף יותר כאשר בוחנים את ההבדל בין חברי מועדון הזמר הנווד על שם יצחק שדה ובין תרבות הפלמ"ח שלפני קום המדינה, שאותה הם כה מעריצים. למרות העובדה שחברי מועדון הזמר על שם יצחק שדה מצהירים על הקשר בין פעולות המועדון ותרבות הציונית ויהודית, הרי שבמובן מסוים גם הם פועלים כצרכנים של פעילויות פנאי, בדומה לאוהדי הכדורגל, התרמילאים, הקונים ורקדני המסיבות. לגימת כוס יין בעת קריאה בכתבי יצחק שדה ושירה של שירים תקופתיים מאפשרות לחברי המועדון להזדהות עם תת-תרבות מסוימת בתוך החברה הישראלית, אבל ללא מחויבות לאורח חיים שלם יותר, שכולל חברות במוסדות המשתייכים לרשת חברתית רחבה יותר, כפי שהיה המצב אצל חברי תנועת העבודה לפני קום המדינה.

(2) תהליך הפוליטיזציה של הממד היהודי של הפנאי

הבחנה נוספת שמספק לנו המחקר אודות תרבות הפנאי בישראל קשורה לתחושת הניכור מהאופי הציוני ו/או היהודי של החיים בישראל, תחושה שמתרחשת כאשר המדינה מנסה להסדיר בחוק את צריכת הפנאי. אנו נתקלנו בשתי דוגמאות לכך: האחת היא קניות בשבת, והשנייה היא התגובה השלילית של המשטרה ושל החברה הרחבה לתרבות הסמים של מסיבות הטראנס. בשני המקרים,

¹¹ לסקירה של שינויי המקרו שעומדים מאחורי השתנות תרבות הפנאי בישראל עיינו אצל (Kimmerling 2001).

התוצאה היא תחושה של רתיעה "אנטי-יהודית". בעוד שבמקרה של הקניות בשבת נכון יותר יהיה לתאר את הרתיעה כרתיעה "אנטי-דתית" (נושא זה טרם נחקר), הרי שבהקשר של מסיבות הטרנס, מידן טוען שהטרנסאיסטים עברו תהליך של המרת זהות מהזדהות יהודית-ישראלית להזדהות "טרנס-לאומית", וזאת כתוצאה מנסיונות החברה לדכא את פעילות הפנאי שנבחרה על-ידם.

הדוגמה האחרונה יכולה לשמש ראיה לשבירות היחסית של "הזהות היהודית-ישראלית החדשה". כיצד אפשר להסביר את המהירות היחסית שבה חובבי הטרנס עוברים מהיותם צעירים ישראלים "טיפוסיים", שמשרתים את המדינה בתפקידי קצונה בצבא, לחווית תחושות חזקות של ניכור מאותה תרבות עצמה?

אז מהו "חינוך יהודי ישראלי"?

אנו למדים מן הדיון שהוצג לעיל שצעירים יהודים-ישראלים ממשיכים להגדיר את עצמם כיהודים, זהות שמקבלת חיזוקים מהיבטים רבים של החיים בישראל. עם זאת, תחושת השייכות היהודית אינה מושתתת עוד על מערכת משולבת של רשתות חברתיות ושל מוסדות אידיאולוגיים, כפי שניהלו בעבר התנועות האידיאולוגיות בישראל. אפשר לסכם, כי החיים של הנוער כיום שונים מהחיים שהיו לפני 40 שנה, ומכאן התחושה של הדור המבוגר שקיימת "בעיה". אבל מעבר לתחושות הבטן, עדיין עלינו לשאול את עצמנו: האם מעבר לנוסטלגיה של בני הדור הישן ל"ימים הטובים ההם", קיימת באמת "בעיה", ואם אכן קיימת בעיה, מהי הבעיה, והאם הדגש הנוכחי שניתן על-ידי המוסדות הפורמליים לתוכניות חינוכיות מתערבות הוא התשובה הנכונה ל"בעיה" זו?

למרבה הצער, מעבר להצהרות מעורפלות של פוליטיקאים ומקבלי החלטות שקיימת בעיה, הרי שמאחורי החלטות הקברניטים בממשלה ובמערכת החינוך עומדת מעט מאוד חשיבה מסודרת. מצד אחד ברור שמרבית הצעירים הישראלים עדיין מבטאים תחושה חזקה של שייכות יהודית. מצד שני, אנו יודעים גם שתחושת שייכות זו שונה מזו שהייתה קיימת בקרב הדורות הקודמים. כיצד הבדלים בין-דוריים אלה עשויים להשפיע על יעדי החינוך היהודי-ישראלי ועל השיטות שאותן הוא נוקט? מה היא מטרת העל? האם אנו מבקשים לשחזר חוויות אידיאולוגיות כוללניות מימיה הראשונים של החברה הישראלית, או שמא אנו שואפים למשהו אחר? ואם אנו שואפים למשהו חדש, אילו מודלים אלטרנטיביים קיימים לשייכות יהודית (Sznajder 2000, Kopelowitz 2003)? יתרה מכך, אנו יודעים גם ממחקרים אחרים (וכמובן גם מן השכל הישר) שאופי השייכות היהודית שונה מקבוצה אתנית אחת לאחרת וממעמד אחד לאחר (Sharot 1998). כיצד מתבטאים ההבדלים האלה? ולסיום, באיזו מידה הכלים החינוכיים והמוסדות שהתפתחו בתפוצות מתאימים להוויה הישראלית? בניגוד להוויה היהודית ששוררת כיום בתפוצות, בישראל קיימים מעט מאוד "ארגונים וולונטריים יהודיים" והחוויה העיקרית של סוציאליזציה יהודית מתרחשת מחוץ למוסדות הרשמיים. כיצד אמור "חינוך יהודי-ישראלי" לשקף את העובדה שתושבי ישראל חיים בתוך מעטפת ציבורית בעלת ממדים יהודיים ברורים? אני חותם מאמר זה בהצגת שאלות אלו.

יעד חדש לסוכנות היהודית: חיזוק הקשר עם הישראלים בגואה

ברקת עמירם

המחלקה לחינוך בסוכנות היהודית מתכוונת לשגר ארבעה שליחים למדינת גואה במערב הודו, במסגרת תוכנית ניסיונית לפעילות בריכוזי מטיילים ישראלים בחו"ל. אם הניסיון יוכתר בהצלחה, תורחב התוכנית לריכוזי מטיילים ישראלים נוספים - במזרח אסיה ובדרום אמריקה. ו"ר הוועדה לחינוך בסוכנות, עמוס חרמון, סיפר כי הרעיון הועלה לראשונה לפני שנתיים על ידי מדריכים ישראלים שביקרו בגואה, וטענו כי יש בה "פוטנציאל גדול" לפעילות חינוכית. לדברי חרמון, "אנחנו ננסה לחזק את הקשר של הישראלים במקום לישראל. נביא להם חדשות מהבית, השליחים יהיו מצוידים לשם כך במחשב נישא".

תנועת חב"ד פועלת בגואה כבר כמה שנים, והסניף שלה נחשב פופולרי. לאחרונה החלה לפעול במקום תנועה נוספת, המתחרה בחב"ד. התנועה המתחרה - רשת "הכוללים הציוניים" - היא גוף התנדבותי הפועל בשיתוף עם הסוכנות, ועוסק בחיזוק המסורת היהודית בקרב מטיילים ישראלים בחו"ל. שליחי הרשת, שפתחו סניף בגואה לפני כחודש, דיווחו על מספר רב של מטיילים ישראלים שפקדו אותו. השליחים שיפעלו בגואה הם מדריכים, שהסוכנות משגרת מדי שנה לקראת הקיץ לפעילות הסברתית בקהילה היהודית בהודו, המונה כ-4,000 יהודים - מרביתם בעיר בומביי. השנה הוחלט, כי במסגרת השליחות במדינה יערכו השליחים סיור בן ארבעה ימים בריכוזי ישראלים בגואה, כדי לבדוק אם יש מקום לפעילות ממוסדת של הסוכנות בקרב קהל יעד זה.

הסוכנות לא מתכוונת לפעול בקרב הישראלים הנמצאים בגואה במסגרת ביקור, אלא בקרב ישראלים המתגוררים במקום בקביעות. לדברי חרמון, קהל היעד "כולל את כל הישראלים שחיים במקום דרך קבע, למעט ה'שרוטים' ביותר, אתם אין לנו כוונה להתעסק". לפי ההערכות שבידי הסוכנות, מספרם של הישראלים החיים במקום עומד על כ-300. חודשי הקיץ שבהם יגיעו למקום אנשי הסוכנות הם מחוץ לעונה מבחינת המטיילים הישראלים.

גואה, שקיבלה מעמד של מדינה רק ב-1987, היא אחת המדינות הקטנות בהודו: שטחה 3,701 קמ"ר ומספר תושביה - 1.17 מיליון - הוא כשל עיר קטנה, במונחים הודיים. עם זאת, היא נחשבת לאחת המדינות העשירות בהודו, בעיקר בזכות תיירים הרבים המגיעים לחופיה הטרופיים. במשך 450 שנה, עד ל-1961, היתה גואה מושבה פורטוגזית וגם כיום חיה במדינה אוכלוסייה נוצרית גדולה. גואה נחשבת בטוחה יחסית בעבור המטייל הישראלי, הן בגלל שיעורי הפשיעה הנמוכים והן בשל מספרם הנמוך של המוסלמים המתגוררים בה. למרות שאינה יעד התיירות הפופולרי ביותר בקרב הישראלים, גואה הפכה בישראל לסמל "תרבות התרמילאות". הישראלים הראשונים שהגיעו למקום, באמצע שנות ה-80, היו בעיקר בוגרי מלחמת לבנון. בגואה הם התוודעו לראשונה למוסיקת הטראנס וייבאו אותה לישראל. מסיבות הטראנס, האסיד וה"ירח מלא" הנערכות לחופי גואה, הפכו אותה מאז לאבן שואבת למטיילים ישראלים.

בחוף אנג'ונה, הנחשב לריכוז הישראלים הגדול במדינה, העברית נחשבת כמעט ל"שפה רשמית" בבתי העסק, בבתי ההארה ובמסעדות. השימוש בסמים, שנחשב לאחת האטרקציות העיקריות בגואה, פחת מאוד לאחרונה לאחר שהמשטרה המקומית הגבירה את האכיפה באופן משמעותי. נראה שמספר המבקרים הישראלים במקום פחת אף הוא בשל כך.

ישראלים שטיילו בגואה בעבר, הטילו ספק בהערכת הסוכנות ביחס למספר הישראלים המתגוררים בגואה דרך קבע. רן לוין, בן 29, שביקר בגואה לפני כשנה סיפר כי במקומות שבהם ביקר - בהם מתגוררים מטיילים "קבועים" - לא פגש כלל ישראלים. לדבריו, "המספר 300 נראה לי מוגזם לגמרי. מחוץ לעונה אין שם אף אחד". "הרעיון של שליח של הסוכנות עם כובע טמבל על הראש מגיע לגואה נשמע לי מצחיק" אומר ד"ר יואב בן דב מהמכון להיסטוריה ופילוסופיה של המדעים באוניברסיטת תל אביב שחקר את תרבות הטראנס, בין השאר בגואה. לדבריו, קיימת אמנם קהילה ישראלית בגואה אך לישראלים במקום אין שום צורך או בעיה ליצור קשר עם ישראל, וחלקם מגיעים לביקורים בישראל בתדירות גבוהה.

הארץ. 23/2/2002. <http://www.haaretz.co.il>

טיפול בסוגיות אלו באופן רציני יוביל לגיבושו של מפעל חינוכי יהודי מותאם להוויה

הישראלית. אולם מפעל חינוכי מסוג זה אינו נראה עדיין באופק. הידיעה העיתונאית המופיעה לעיל מדגימה את האתגר שכרוך בכך. הכתבה, שהתפרסמה תחת הכותרת "יעד חדש לסוכנות היהודית: חיזוק הקשר עם הישראלים בגואה", מתארת ניסיון לפעול מעבר לתחום של המוסדות הפורמליים

בשם ה"חינוך". לשם מה נחוץ חינוך זה? לא ברור כלל. האם הסוכנות היהודית מעוניינת לאמץ את דרכי הפעולה של ארגונים דתיים כמו חב"ד או כמו הארגון הציוני הדתי המכונה "כוללים ציונים"? אם כך הדבר, מה הם יעדיה של פעילות היישוג (outreach) הזו? בעוד שהארגונים הדתיים מציבים לעצמם יעדים ברורים, מה הם יעדיו של ארגון חילוני כמו הסוכנות היהודית? מטרת עבודה זו לשרטט קווים לדמותו של הצעיר היהודי-ישראלי, וכן לפתוח צוהר להבדלים הבין-דוריים ולשינויים שמתחוללים בחברה הישראלית. לסיום, יש לציין כי ברור לנו שהתחום של "חינוך יהודי-ישראלי" נמצא עדיין בחיתוליו, לפחות בכל הנוגע לבסיס הרעיוני וליעדים שמניעים את הממסד היהודי-ישראלי להתמודד עם "משבר הזהות היהודית".

ביבליוגרפיה

אפשר לגשת לרשימת הביבליוגרפיה בכתובת האינטרנט

http://www.researchsuccess.com/public/young_israeli

שם משתמש: hello

סיסמת כניסה: letmein